

enarrat illud : « Plurimo autem tempore interposito, dixit ad eum uxor ejus, » etc.; et initio tertii tractatus venuste multa mulierum vitia describit, sicut etiam facit S. Cyprianus in lib. *De Singularitate Clericorum*. S. quoque Chrysostomus in *Matth.* cap. XIX, homil. 32, in enarratione illius loci : *Non expedit nubere* : « Quid, ait, aliud est mulier quam amicitiae inimica, ineflugabilis poena, necessarium malum, naturalis tentatio, desiderabilis calamitas, domesticum periculum, delectabile detrimentum (aut, ut alii legunt, *de-testabile*), mali natura boni colore depicta? » Secundum item philosophus, interrogatus quid esset mulier, respondit : « Viri naufragium, domus tempestas, quietis impedimentum, vitae captivitas, quotidianum damnum, voluntaria pugna, sumptuosum bellum, conviva fera, sollicitudo confidens, laena complectens, exornata scylla, animal multosum, necessarium malum. »

Omitto, quasi falsum et erroneum, ideoque hoc loco indignum, Severianos Archonticosque haereticos adeo mulieres exhorruisse, ut eas opus Satanæ esse dicerent, uti testatur S. Epiphanius, lib. I *Haeresium*, tomo III, sectione 45 in eorum haeresi. Vide S. Chrysostomum, hom. in *Decolatione S. Joannis Baptistæ*, ubi, occasione Herodiadis, mire feminas exagitat. Quocirca idem recte docet tribus modis uxorem male moratam castigandam esse : primum, docendo secundum Deum; si autem timorem Dei non sentit, improperando, vel ut homines erubescat; si nec pudorem sentit frequenter confusa, faciat quod praecipit Salomon, duram baculo percutit. Ergo primum admone, quia multum proficit doctrina justitiae; deinde confunde, quia frequenter pudor frenum est vitiorum; tertio, justum est ut castigetur quasi ancilla, quæ erubescere nescit ut libera.

Tiraquellus vero leg. 9 *Connub.* censet malas mulieres potius castigandas esse a maritis, exemplo vitutis prudentiae : saepe enim « peccata mulierum virorum imperitia contrahuntur, » ait Sextus Pythagoricus, ac lenitate, cui misceatur severitas : sicut leones, quos cicurare volunt homines, nec verberibus sunt cadendi : nam verberibus recrudescunt; nec rursus blanditiis nimium leniendi, ne nimis superbi evadant, teste Philostrato lib. VII, sed blanditiae minis permixtae illas facilius ad optatos mores perducunt. Unde Antonius Monachus in *Melissa*, lib. II, cap. XXXIV, ex S. Chrysostomo ait : « Ferrum coquere facilius est, quam mulierem castigare. »

Mystice, mulier bona est fides, mulier nequam est haeresis et infidelitas. Rursum, mulier bona est charitas, mulier nequam est concupiscentia, ac praesertim propria voluntas : haec enim nulla mulier est nequior; haec enim est causa omnis peccati, ut ait S. Jacobus cap. I, 14, ideoque illa nihil est nequius. Unde sicut mulier nequam est superba, garrula, impudens, ebriosa, rixosa, desidiiosa, etc.; sic prorsus est et concu-

piscentia. Ita Rabanus : « Sicut major, ait, gratia alia non est, quam charitas vera in laetitia bonae mentis : ita major plaga non est quam tristitia dolosi cordis in idololatria, seu errore haereticae pravitate. In ejus enim nequitia omnis est malitia. » Quare quaecumque de muliere mala dicta sunt, et dicenda sunt usque ad finem capitis; haec omnia, mutato tantum nomine, attribue haeresi, concupiscentiae, ac praesertim propriae voluntati, de qua mystice Esdras lib. I, cap. X, 2 : « Si est poenitentia, ait, in Israel super hoc, percutiamus foedus cum Domino Deo nostro, ut projiciamus universas uxores, et eos qui de his nati sunt, juxta voluntatem Domini. » Dominus enim sanxit ne faciamus voluntates nostras in die sancto Domini, id est, in tempore nobis ad sancte in hoc mundo vivendum concessio. Unusquisque igitur suam uxorem, id est propriam voluntatem, abiciat, quam adversus legem faciens in conjugium admisit; et filios ex ea susceptos, id est vana et inutilia desideria relinquat, non ut solus aut sterilis maneat, sed ut divinae copuletur voluntati, ex qua filios amabilissimos, nempe vitae aeternae merita suscipiat. Ita noster Alvarez, lib. II *De Mortificatione hominis interioris*, part. 3, cap. VII.

18. ET OMNEM PLAGAM, ET NON PLAGAM VIDEBIT CORDIS : 19. ET OMNEM NEQUITIAM, ET NON NEQUITIAM MULIERIS : 20. ET OMNEM OBDUCTUM, ET NON OBDUCTUM ODIENTIUM : 21. ET OMNEM VINDICTAM, ET NON VINDICTAM INIMICORUM. — Comparat malitiam mulieris cum qualibet plaga. « Videbit, » id est, sentiet, tolerabit, patietur. Est catachresis : visus enim, quia nobilissimus, hinc pro quolibet sensu sumitur; *videre* ergo idem est quod sentire et tolerare. Pro *obductum* Graece est *ἐπαπορη*, id est obductio, afflictio, calamitas, qua homo totus quasi obducitur, id est obvelatur, obtenebratur, obvolvitur, uti dixi cap. II, 2. Sensus ergo est, *q. d.* Quamvis plagam videbit et tolerabit homo; at plagam cordis, puta tristitiam, non videbit, id est minime tolerabit : ita pariter quamvis nequitiam, at non nequitiam mulierum; et quamvis afflictionem, at non afflictionem odientium; et quamvis vindictam, at non vindictam inimicorum. Nam reliquae plagae exteriores sunt, et cum ad cor non penetrent, ferri possunt; at nequitia uxoris, aequae ac tristitia, et afflictio odientium, et vindicta inimicorum, interior malum est, et ad cor penetrat, ideoque videtur quasi exorbitans et intolerabilis. Quis ferat Claudii Imperatoris uxorem Messalinam? Certe Caesar suam Pompeiam minime tulit, ait Palacius. Unde clare vertit Tigurina, *cedo quamvis plagam, modo non plagam animi : et quamvis malitiam, modo ne malitiam mulieris : cedo quemvis impetum, modo ne impetum odio flagrantium : et ultionem, videlicet, modo ne ab inimicis*; et Syrus, *omnis plaga non est sicut plaga cordis, et omnes malitiae non sunt sicut malitia mulieris, et omnes tribulationes non sunt sicut tribulatio odientis, et omnes vindictae non sunt*

sicut vindicta inimici. Quia cum odientes et inimici sine miseratione affligant et vindicent, inquit Jansenius, nec modum aliquem ponant illati mali aut ultionis, intolerabilis est calamitas et ultio, quae ab illis irrogatur, et omnibus modis deprecanda. Inter calamitatem autem vel obductionem odientium, et vindictam inimicorum hoc interest, quod illa infertur praeter meritum, haec supra meritum. Nam qui oderunt aliquem, etiam non laesi, nocere illi laborant : et qui inimici sunt, parum laesi, gravius quam oportet sese ultisci student. Haec ergo sectentia continet malorum quarundam rerum et incommodarum comparationem, ostenditque quid in quoque malorum genere sit extremum et maxime detestandum. Praecipue autem haec omnia videntur dicta esse ad mulierum malitiam exaggerandam, ac significari illam cordis adferre tristitiam, ipsumque cor vulnerare dolore gravissimo, eandem quoque et obductione odientium et vindicta hostium esse graviorem, aut cum eis comparandam, tanquam similiter intolerabilem.

22 et 23. NON EST CAPUT NEQUIUS SUPER CAPUT COLUBRI, ET NON EST IRA SUPER IRAM MULIERIS. — Quia sicut coluber sive serpens (hunc enim significat Graecum *ὄφις*) venenum gerit in capite, quod in hominem astute et virulenter evomens exspirans, eum laedit et interimit : sic nequam capite gestat iram venenatam, data occasione in eum, cui irascitur, evonec cessat donec eum laedat et interimat, ut astute per mille artes et fraudes. Graeca mulieris habent *ἐχθρός*, id est inimici, quasi sequatur id quod paulo ante dixit : « Omnem dictam, et non vindictam inimicorum. » Unde urina, *ut nullum caput est capite serpentis nocens, ita non est ira ira inimici pestilentior*. Verum nequitia mulieris hic agitur, non inimici; unde ea et Syrus sic vertit, *non est caput venenosius capite serpentis, et non est inimicitia amarior ea quam mulieris est*. Sic S. Chrysostomus loco mox citando. Palacius per colubrum intelligit serpentem qui Evam, et per eam Adamum decepit, eosque a paradiso ejecit; aut certe caput basilisci, qui videndo occidit. Hugo vero : « Coluber, inquit, est diabolus, quasi *colens umbras*, » id est peccatores. *Job* cap. XL : « Sub umbra dormit. » Caput colubri est prava suggestio demonis, *Genes.* III : « Ponam inimicitias inter te et mulierem; ipsa conteret caput tuum. » Mulier hic est sensualitas sive caro; ira mulieris, concupiscentia carnis. Nequam est suggestio demonis; sed nequior est concupiscentia carnis, quia corpus et animam polluit. *1 Corinth.* VI : « Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est : qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. »

Rursum per iram accipe iram non subitam, sed continuam mulieris, quae se malitiae dedit : talis fuit Athalia, Jezabel, Herodias. Nam haec et sequentia, ut recte advertit Jansenius, non ob id

a Siracide dicuntur, quod propositum ei sit sexum femineum exagitare, in eumque invectivam texere cum sexus ille a Deo institutus sit, ideoque bonus et laudandus, uti ostendit S. Hieronymus lib. I *Contra Jovin.* Sed perversarum mulierum pravam indolem, vitiaque acri oratione perstringere voluit, ut juvenes instrueret moneretque, primo, cum quanta discretionem et judicio uxor sit diligenda; secundo, quanta prudentia agendum sit cum mulieribus, ne temere irritentur; tertio, cavendum esse ne illarum amor etiam in conjugio quisquam nimis indulgeat, easque perdit amet, ne ab eis perdat, multo magis extra conjugium. Illustre est illud Simonidis carmen de vituperio mulierum, asserentis mulieres alias formatas ex vulpe, scilicet astutas et dolosas; alias ex cane, scilicet mordaces et rixosas, maritis oblatrantes; alias ex asina, otiosas et desides; alias ex equa, petulcas et lascivas; alias ex simia, philocosmas et fuci amantes; alias et optimas ex ape, industrias, sedulas, operosas, prudentes, hasque a Jove dari maritis ei placentibus.

Porro, apposite mulier mala comparatur colubro, ob magnam utriusque affinitatem in concinnandis dolis, mendaciis, litibus, rixis, caedibus; adeo ut mulier nequam videatur esse serpentina, imo serpens : unde Plinius lib. VII, cap. III, scribit mulieres aliquando serpentes peperisse. Huc facit quod S. Epiphanius, lib. III *Contra haeres.*, sub finem, in brevi Catholicae fidei expositione, num. 10, docet Evam significare feminam, Hevam vero cum aspiratione significare serpentem. « Sunt, inquit, Dionysiaci, qui Caretum sacris et carni divisioni imitare solent, coronati serpentibus, evantes, et eva eva vociferantes; hoc est, Evam illam quam serpens decepit, invocantes, sive aspirata voce serpentem Hebraica lingua ad fraudem et errorem vocantes. Nam *Eva*, si tenui spiritu pronuntietur, feminam significat : sin aspiretur, Hebraei hoc vocabulo Heva serpentem intelligunt. » Hoc intellige ex appropriatione et usu loquendi Hebraeorum posteriorum, qui forte Hevam vocarunt serpentem, eo quod Heva a serpente seducta, ejusque halitu quasi afflata serpentinos mores (quos in multis Evis, id est feminis, hodie videmus) induerit. Hinc et Syri *חַוְיָא* *chevia* vocant serpentem, forte a radice *חַוְיָא* *chavi*, id est ostendit, judicavit, eo quod serpens pomum vetitum ostenderit Evae, Eva Adamo. Alioqui Heva, vel, ut Hebraei dicunt, *Chaffa*, ex primigenio etymo Hebraeo idem est quod mater ventium, sive vivipara, uti ostendi *Genes.* III, 20. Idem tradit Eusebius lib. II *De Praepar. Evangel.* cap. V : « Quid dicam, inquit, de Dionysio, quem Menolem graece, id est latine totum furentem, appellant, cui Bacchae orgia celebrant, et erudas carnes comedentes sacro furore inhiantur, Evan conclamantes? Quae vox aspirata secundum exquisitam Hebraeorum linguam feminei sexus serpentem (puta serpentem feminam) sig-

nificat. » Ex Eusebio ergo id ipsum accepit et transcripsit Epiphanius. Hebræorum linguam intellige posteriorem, puta Syriacam : syriace enim serpens χ atur χ hevia, vel *chevia*, ob rationem paulo ante dictam; aut potius a radice χ hevia, id est vixit, quod serpens agilis sit et vivax. Unde χ hevia vocatur animal ferum, quale in primis est serpens. Ita Lexica Syriaca. Porro mulieris ti acerba est ira, sic et invidia serpentina; unde illud : « Mulieris livor omnem incendit domum. » Et illud Homeri *Odyss.* xi : « Non gravius et caninius aliud muliere; » canis enim est symbolum et speculum iræ ac invidiæ.

Audi S. Chrysostomum, homil. 15 ex *Variis in Matth. locis*, quæ est decollatione S. Joannis Baptistæ, et ex eo Damascenum, *Parall.* 1, cap. LXXVI, hunc locum insigniter pertractantem : « Nulla, inquit, malitia æmulari potest mulierem malam. Attestatur huic verbo meo sapientissimus Salomon » (hic enim liber Siracidis a veteribus vocatur Salomonis, ob causas quas in proemio recensui) : « Quia non est caput super caput serpentis, et non est malitia super malitiam mulieris. O malum summum et acutissimum diaboli felum mulier! Per mulierem Adam in paradiso prostravit, et de paradiso exterminavit. Per mulierem mitissimum illum David, ut necem militis sui innocentis Uriæ Hethæi in epistola dolo mandaret, armavit. Per mulierem sapientissimum Salomonem in prævaricationis sacrilegium præcipitavit. Per mulierem fortissimum Samsone rasum cæcavit : ut virtute crinili et decoris oculis spoliatus, ludibrio foret hostibus, quibus fuerat ante terrori : cum his captivis molit, quibus dominabatur invictus. Per mulierem castissimum Joseph vinculis alligatum detrusit in carcerem. Per mulierem illum totius mundi lucernam Joannem capite truncavit. Et quid dicam de hominibus? Per mulierem angelos e cælo deposuit, id est, homines sanctos, qui ad cælum pergebant : per mulierem cuncta omnino prosternit et jugulat, omnes interficit, omnes elidit, repletos ignominia et honore vacuos. Mulier enim impudens nemini parcit, non Levitam honorat, non sacerdotem reveretur, non Prophetæ defert. » Quocirca mali magnitudinem admirans exclamat : « O malum omni malo pejus! mulier mala, sive illa pauper sit, sive dives, duplex malum est. Si habeat facultates malitiæ suæ cooperantes, duplex malum, intolerabilis vipera, immedicabile venenum : scio ego et aspides blandimentis incantantium mitigari, et leones, et tigres, et pardos domita feritate mansuescere. Mulier mala, etsi injuriam patitur, etsi honorem accipiat, extollitur : hæc si potentis alicujus uxor sit, non cessat die ac nocte virum suum callidis stimulare sermonibus, blanda nequiter, et importuna violenter, donec mentem extrudat, ut similem sibi faciat maritum; improbis male suadet consiliis, sicut Herodias fecit Herodi. » Et in-

ferius citans Dalilam, quæ Samsonem maritum suum prodidit, et Philisthæis interimendum tradidit : « Dic, inquit, mihi quæ bestia contra masculinum suum talia aliquando meditata est? Quæ dracæna vult masculinum perdere? vel quæ leoniam marem suum jugulandum tradidit? Vides ergo quia apte dixit Sapientia : Quoniam non est caput super caput serpentis, et non est malitia super malitiam mulieris. Et ideo quiquis habet mulierem malam, cognoscat quoniam iniquitatum suarum portat mercedem : non caret testimonio veritatis. Audi denuo Sapientiam dicentem : Mulieris malæ et iniquæ portio dabitur pro operibus malis. »

23. COMMORARI LEONI ET DRACONI PLACEBIT (supple, magis, vel potius mihi : hoc enim est χ hevia, id est approbo, velim, malim), QUAM HABITARE CUM MULIERE NEQUAM. — Tigurina, *apud leonem et draconem commorari præoptarim, potius quam habitare cum muliere improba; Syrus, præstat habitare apud leonem et apud draconem, quam habitare cum muliere mala in domo; tum quia leo et draco arte cicurantur, ac humilitate et beneficiis deleniuntur, uti patet de leone Androclis, qui, ob exemptam ab eo e pede suo spinam, eum a morte liberavit, teste Gellio lib. V, cap. XIV. Item vincuntur innocentia et sanctitate; uti patet in S. Saba, cui leo ultro speluncam suam concessit, eaque cedere excessit; et de leone S. Hieronymi, aut potius Gerasimi, qui ei quasi asinus serviebat, ac morienti ex dolore commortuus est, uti refert Joannes Moschus in *Prato Spirit.* cap. CVII. Mulieris autem nequam nequitia est incurabilis, adeoque si te coram ea humiles, magis insolescet, et, si benevolus beneficisque in eam sis, magis exasperatur : tum quia leones et dracones caveis aut septis includi possunt, ut nocere nequeant; mulier autem nequam includi se non patitur; tum quia satius est subito a leone vel dracone occidi, quam lenta longaque morte per nequitiam perversæ uxoris cruciari et confici. Alludit ad *Proverb.* cap. XXI, 19 : « Melius est habitare in terra deserta, quam cum muliere rixosa et iracunda. » Audi S. Chrysostomum, homil. 15 ex *Variis in Matth. locis*, et ex eo Damascenum, *Parall.* 1, cap. LXXVI : « Nulla, ait, in hoc mundo bestia similis est mulieri malæ; quid inter quadrupedia animalia leone sævius? sed nihil ad hanc; aut in serpentibus quid dracone atrocius? sed ne hoc quidem juxta mulierem malam et linguosam conferri potest; nam et leo et draco in malo inferiores sunt. Testificatur huic sermoni meo sapientissimus Salomon dicens : Cohabitare leoni et draconi melius est, quam cum muliere mala et linguosa. Et ne putes Prophetam in ironia hoc dixisse, ex ipsis rebus discere manifestius, Daniele leones in lacu reveriti sunt; justum vero illum Nabuthem Jezabel interfecit. Cæterum Jonam in ventre custodivit : Dalila autem Samson circumventum illecebris, raso etiam capite deior-*

matum, alienigenis tradidit. Dracones et aspides **cornute** Joannem Baptistam in deserto viventem subdita feritate tremuerunt : Herodias vero eidem caput abscidit, et tanti viri mortem in pretium saltationis accepit. Eliam corvi in morte paverrunt, et Jezabel eum post illam redditæ per ipsum terris pluvie gratiam persequebatur, ut penam mortis ei redderet, ejus orationibus depulsa generis humani fame et ipsa, licet indigna, vivebat. » Unde post multa concludit : « Mulier jumentum malum, vermis repens, atque in Momi domicilium habens, mendacii filia, Paradisi custodia, Adami expultrix, hostis pernicioza, pacis inimica. » Hæc omnia hoc versu et præced. ex S. Chrysostomo recitata pene ad verbum habet S. Ephrem, tract. *Adversus improbas mulieres*, tomo I. Ex hoc loco suum distichum sumpsit S. Gregorius Nazianzenus in *Sententiis* :

Mala res et dracones, malefica res et aspides :
Duplex malitia mulieris inter feras.

Et idem clarius in *Distichis* : « Horrendi sunt dracones, subdolæ aspides, utriusque feræ vim mulier complexa est; » et Græci suum illud : « Venenum naturaliter est aspidis mala mulier, feris omnibus immitior mulier mala. » Unde Diogenes conspiciat duas feminas clam inter se conferentes sermonem : « Sumit, inquit, venenum a vipera aspide mutuo, » uti refert Antonius Monachus in *Melissa*, lib. II, cap. XXXIV. Denique Hugo omnes mulieris noxas hoc disticho complectitur :

Femina corpus, opes, animam, vim, lumina, vocem,
Polluit, annihilat, necat, eripit, orbat, acerbat.

Idem mystice : Leo, inquit, est princeps crudelis, qui palam nocet; draco est hæreticus, qui occulte grassatur : utroque nocentior est, nequitia mulieris. In *Pirke Avoth*, id est, in *Capitulis* sive *Proverbiis Patrum Hebræorum*, cap. 1, dicitur : « Sapientes pronuntiarunt hominem, quoties diutius cum muliere sermocinatur, primo, nocere sibi metipsum; secundo, a verbo legis discedere; tertio, inferni se carceribus ex tunc addicere. »

24. NEQUITIA MULIERIS IMMUTAT FACIEM EJUS : ET OBSCURAT VULTUM SUUM TANQUAM URSUS : ET QUASI SACCUM OSTENDIT. — Græca Complutensia tantum habent, ω s χ hevia, id est *tanquam ursus*; Romana tantum ω s χ hevia, id est *quasi saccum*. Noster utrumque legit. Sensus est, *q. d.* Mala mulier sua malitia et nequitia mutat et obscurat; Græca χ hevia, id est, obscurat et infuscat vultum suum, alias hilarem et lucidum, ut scilicet instar torvi ursi, ac nigricantis et horridi sacci torva, tetrica, nigricans et horrida marito alisque appareat, illiunque contrastet et percellat; ut videatur esse una Erynnyis, vel Alecto. Unde Tigurina vertit, *mulieris malitia deformat vultum ipsius, et tanquam ursi faciem ejus infuscat*; ursi enim fusca et torva sunt facie. Alii pro χ hevia, id est vultum, legentes χ hevia, id est aspectum, vertunt,

nequitia mulieris immutat aspectum ejus, et obscurat vultum ejus, ut saccum ejus, scilicet mulieris : Græce enim est femininum χ hevia; Syrus tamen hæc accipit de marito; unde videtur legisse masculinè χ hevia, vertit enim, *malitia mulieris mala decolorabit ipsam faciem mariti sui, et nigram eam faciet, sicut color ciliæ*. Utrumque verum : ira enim et tristitia vultus mulieris maritum pariter efficit iracundum aut melancholicum, ut vultu expallescat, iramque et tristitiam facie pallida, lurida et nigricante præferat.

Nota χ hevia : nam, ut ait Plinius lib. VIII, cap. XXXVI : « Oculi ursorum hebetantur crebro; qua maxime causa favos expetunt, ut convulseraturum ab apibus os, levet sanguine gravedinem illam. » Causam subdit : « Invalidissimum urso caput, quod leoni fortissimum; ideo urgente vi, præcipitatur se ex aliqua rupe, manibus eo operato jaciuntur : ac sæpe in arena colapho infracto exanimantur. » Addit Lyranus ursum, si laminam splendenter aspiciat, obscurari. Ita invidia, ejus symbolum est mulier maligna, fulgore prosperitatis viri oculis dolet, hebetatur et excæcatur; inde invidia dicitur, *quasi non videns*, pingiturque cæca, quin et alios subinde excæcat, juxta illud vulgo tritum : « Da obolum Belisario, quem extulit virtus, cæcavit invidia. » Ursæ ergo occæcatio symbolice notat occæcationem invidi et invidiæ.

Aliter Hugo, *q. d.* Ex nequitia mulier seit immutare faciem suam unguentis, fūco et cultu vano, ut videatur pulchra, cum sit turpissima. Unde Ovidius *De Remed. amoris* :

Auferimur cultu, gemmis auroque teguntur
Omnia, pars minima est ipsa puella sui.

25. IN MEDIO PROXIMORUM EJUS (id est, suorum : Hebræi enim idem pronomen habent absolutum et reciprocum, quod significat tam *ejus*, quam *suum*) INGEMUIT VIR EJUS, ET AUDIENS SUSPIRAVIT MODICUM. — *q. d.* Maritus audiens alios queri de uxoris suæ morositate et torva facie, verbisque et gestibus asperis, ingemiscit et suspirat, sed modicum et tacite : quia præ pudore et ignominia, quod tam malam habeat uxorem, multum gemere non audet, nec plene suum cordolium aperire, juxta illud :

Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.

Unde pro χ hevia, id est modicum, ut legit Noster, Græca jam legunt, χ hevia, id est amare, acerbe. Hinc Tigurina vertit, *sedens inter vicinos suos vir ejus, propter ipsam invitatus etiam ingemiscit graviter*; alii, *inter proximos suos discumbit* (Græce χ hevia), quod Complutenses vertunt *decidet*; Romana, χ hevia, *decidet vir ejus, et audiens hæc ingemiscit acerbe*; Syrus, *in medio proximorum suorum sedet vir stultus, et contra voluntatem suam ingemiscit*.

26. BREVIS OMNIS MALITIA SUPER MALITIAM MULIERIS, SORS PECCATORUM CADAT SUPER ILLAM. — « Brevis, »

Græce *μακρὰ*, id est parva. Sic cap. xi, 3, dixit: « Brevis, id est parva, in volatilibus apibus, super malitiam. » Græce *πρὸς κακίαν*, id est *pro malitia, ad malitiam*. Unde Syrus, *multa est malitia, et non est sicut pravitas malitiæ mulieris.*

SORS PECCATORUM CADAT SUPER ILLAM. — Primo, Palacius et Jansenius hoc explicant, *q. d.* Obtingat hæc mala sors, puta mulier mala, homini peccatori, non sancto; peccatores pro sua sorte et punitione sortiantur eam, ipsi soli cogantur perferre malitiam uxoris nequam. Hoc enim conjugium est par, dum improbus cum improba conjugatur. Absit tam misera sors a justis, contingat illa peccatoribus: quia nihil eis pejus in vita contingere potest, quam mulier nequam et rixosa. Ita Carolus V dicebat nihil pejus hosti suo impreari posse, quam uxorem imperiosam. Huc facit illud S. Chrysostomi apud Antonium in *Melissa*, lib. II, cap. xxxiv: « Qui habet uxorem malam, suorum se peccatorum mercedem accepisse intelligat. » Secundo, « sors peccatorum » est pœna et gehenna, *q. d.* Puniatur improba mulier pœna condigna vel hic, vel in gehenna. Unde Tigurina vertit, *sors scelerosorum eam opprimat*; et Syrus, *sors delictorum cadat super eam.*

Tertio et genuine, *q. d.* Mulier nequam sortiantur maritum, qui eam pro meritis castiget, affligat, contundat: hæc enim sors inducitur hic quasi pœna improbæ mulieris, ad malitiam ejus castigandam et edomandam, vel potius contundendam. Unde Græce est, *sors peccatoris ἐπιπέσει αὐτῆς*, id est, *incidat illi, incumbat in illam, opprimat illam, ut vertit Tigurina*. Idem docet Salomon *Proverb.* cap. v, 4, et *Eccle.* vii, 27. Idem a Salomone et Siracide didicerunt Plato et Philosophi. Unde Menander: « Thesaurus, ait, malorum est mulier mala, ignis, et mare, et femina sunt tria mala. Ubicumque mulieres sunt, ibi mala sunt omnia. » Homerus *Odyss.* xi:

Nihil femina gravius, nihil pejus.

Terentius in *Hecyra*:

In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam.

Philemon apud Stobæum, *Serm.* 66:

Immortale est malum necessarium, uxor.

Euripides, lib. I *Epigramm. Græcor.*:

Furore multo sævit iratum mare,
Pronique fluvii, et ignis acris impetus,
Inopia acerba, acerba alia quam plurima:
Sed nihil ita acerbum et noxium, ut mulier mala.

Antonius Monachus (non ille magnus S. Athanasii coævus, ut vult Trithemius *De Scriptor. Eccles.*; sed alius eo inferior et posterior: citat enim Chrysostomum, Basilium, Nyssenum, Photium, Nilum et Damascenum) in *Melissa*, lib. II, cap. xxxiii, citat Aristippum, qui mulierem parvam, sed formosam, conspicatus, dixit: *μικρὸν μὲν καλὸν, μέγα δὲ*

κακόν, id est, *parvum quidem pulchrum, sed magnum malum*. Et cap. xxxiv citat Protagoram, qui, rogatus cur inimico filiam nuptui dedisset, respondit: « Quia nihil ei poteram dare deterius. »

27. SICUT ASCENSUS ARENOSUS IN PEDIBUS VETERANI, SIC MULIER LINGUATA HOMINI QUIETO. — Tigurina, *sedato, q. d.* Sicut ascensus in arenæ, utpote fluidæ, instabilis et lapidosæ, inquit Rabanus, cumulum, vel in collem arenosum, molestus est pedibus senis debilibus et infirmis; sic pariter uxor loquax, garrula et dicax, molesta est homini tranquillo, silenti et pacifico: illi enim oclamat, obstrepat, obmurmurat, oggannit; itaque ejus quietem turbat, eumque ad jurgia, lites, rixas et pugnas provocat. Rursum sicut difficillime senex ascendet per clivum areosum (quia enim senex est, in arena figere pedes nequit), ita vir quietus difficillime linguam uxorem ferat: quomodo enim querelas tam multas audiet eorum quos uxoris lingua vulneravit? Syrus vertit, *sicut ascensus arenæ in pedibus senis, ita est mulier cujus lingua longa est adversus virum mansuetum*. De ascensu arenæ dixi cap. xviii, 8. Huic facit illud Menandri:

Tempestas in domibus est viris mulier.

Et illud Ovidii lib. II *De Arte amandi*:

Dos est uxoria, lites.

Et Juvenalis, *Satyr.* 6:

Nulla fere causa est, in qua non femina litem
Moverit, etc.
Semper habet lites alternaque jurgia lectus,
In quo nupta jacet.

S. Hieronymus lib. I *Contra Jovin.*: « Qui non litigat, ait, cælebs est. » Xystus Pythagoræus in *Enchiridio* citatus a S. Hieronymo: « Nubere, ait, et filios procreare possum; scias utrumque. Si autem, tanquam prælium sciens, tamen pugnare vis, et uxorem duc, et filios procrea. » Denique Salomon: « Tecta perstillantia, inquit, mulier litigiosa, » *Proverb.* xix, 13.

28. NE RESPICIAS (legit *προσπίσῃς*, jam legunt *προσπίσῃς*, id est *incidas, impingas*) IN MULIERIS SPECIEM, ET NON CONCUSPISCAS MULIEREM IN SPECIE, — id est, ob speciem, puta ob formam et pulchritudinem: « Propter speciem enim mulieris multi perierunt, » ut dixi cap. ix, 9.

Primo, hæc sententia accipi potest de muliere extra conjugium, *q. d.* Noli aspicere mulierem pulchram, ne pulchritudine ejus illicitus, eam concupiscas, et cum ea forniceris: oculi enim sunt in amore duces. Unde Tigurina vertit, *ne offendas in pulchritudinem mulieris, nec mulierem libidinose concupiscas.*

Secundo, accipi potest de muliere, quæ queritur ad conjugium, ut in uxorem ducatur, *q. d.* Cum quæris uxorem, noli primario respicere ad illius pulchritudinem, sed ad mores: quia pulchritudo cito deflorescit; unde tunc erit tibi ta-

dio et tormento: et quia pulchræ solent sua pulchritudine superbire, esseque imperiosæ, ac maritis dominari. Denique pulchræ a multis ambiuntur, ideoque adulterii vel crimen, vel suspicionem incurrunt, juxta illud:

Lis est cum formâ magna pudicitia:

itaque maritis zelotypi, infamiæ, odiorum, et sæpe mortis sunt occasio. hinc Maximus, *serm.* 39. Solon, inquit, rogatus an expediret uxorem ducere, negavit: « Quia, inquit, si duxeris formosam, habebis *κοινὴν*, id est communem; sin autem deformem, habebis *πῶνιν*, » id est pœnam. Idem Aristippo tribuit Antonius in *Melissa*, lib. II, cap. xxxiv. Quocirca viri prudentes moderatæ potius formæ, quam eximiæ et excessivæ, sponsas quærent. Hunc sensum sequitur Syrus, cujus verba mox recitabo.

Tertio, accipi potest de muliere, quæ jam facta est uxor, *q. d.* Si habes uxorem, noli continuo respicere ad ejus pulchritudinem, ut propterea immodice utaris ipsa ad explendam libidinem potius quam prolium causa; hoc enim inordinatum, ideoque peccatum est. Unde Græca Complutensia habent: *μη προσπίσῃς εἰς κάλλος γυναῖκός, καὶ γυναῖκα μὴ ἐπιποθήσῃς εἰς τρυφήν*, quod sic vertas, *ne impingas in pulchritudinem uxoris, et uxorem ne concupiscas ad delicias: γυνὴ enim et uxorem et mulierem significat.*

Moraliter, disce hic quam illecebrosa, vana et fallax, ideoque cavenda sit species mulierum. « Quid est pulchritudo? » respondet Socrates: « Est modici temporis tyrannus; » Theophrastus: « Est tacita deceptio; » Euripides in Helena: « Est res infelix; » Petrarca lib. I *De Remediis utriusque fortunæ*: « Est velum oculis, laqueus pedibus, viscus alis, ut non facile vera discernat, nec virtutem sequatur, nec in altum aerem evolet: est hostis domesticus, raptor quietis, materia laboris, tormentum libidinis; S. Hieronymus: « Est oblivio rationis; » Proclus, lib. *De Anima*: « Animæ, ait, deceptæ, propter veræ pulchritudinis ignorantiam, corporeas formas admirantur et deperunt; » S. Chrysostomus *Ad Theodorum lapsum*: « Est gypsum sepulcro inductum, est phlegma sanguine mixtum, pulchre per pellem pellucens; » detrahe pellem, vide quam putida caro, quale sterquilinum in ventre, quale phlegma per os et nares distillet. Quocirca senex ille apud Joannem Moschum in *Prato Spirit.* cap. cxxvii, dicebat: « Sal, cum ex aqua fiat, si aquam tangat, in aquam resolvitur; sic monachus, cum ex muliere sit genitus, si mulieri appropinquet, solvitur, atque in id desinit, ut jam monachus non sit. » Maximus vero *homil.* 39: « Pythagoras, inquit, in ignem et in mulierem incidere, æquale esse dicebat. » Sicut enim ignis calore, sic mulier sua forma et colore virum adurit, juxta illud: « Uritque videndo femina, »

Præclarius S. Gregorius Nazianzenus, orat. *Ad-*

versus mulieres se ornantes: « Pandoram, inquit, aiunt, cum ignis a Prometheo furtim sublatus fuisset, vindicandi hujus sceleris causa, mortalibus advexisse pro bono videlicet atque utili igne, ignem alium malum ac pestiferum: quoque ardentius hominum animos inflammaret, omni eum pulchritudinis genere a diis instructum et exornatum fuisse. Ita cum suum quisque illecebæ ac fraudis genus in unum contulisset, cum vero conferret et cumulatam imposturam hominibus inveciam esse; versutam nempe mulierculam, impudentem, dicendi suavitate præditam, perniciosum oblectamentum, facem perpetuo ardentem. Pandoræ filia sunt procaces omnes mulierculæ, perfrietæque frontis. At tu, Christi imago, da operam ut pudicitia prudentiaque clareas. » Et infèrius: « Ab eo tempore, o filia mea, tibi paterna lege cautum est ne pulchritudini tuæ unquam confidas. Omnem formæ elegantiam mihi breve ver affert, eamque hiemis asperitas protinus exstinguit. Aut enim eam præmature morbus frangit ac debilitat, aut ipsa certe senectus delet atque obliterat. Hoc vero magis adhuc ridiculum; videas enim mulierem in deformitatis suæ conscientia adeo insolentem, ut turpitudine sua glorietur, Danaenque præ se contemnat. » Pandoram hanc graphice depingit Salomon *Proverb.* vii. Et paulo post, quanta sit formæ et pulchritudini ad illicium vis, declarans: « Quidam olim, inquit, ut Poetæ fingunt, inanis et informis Echus amore captus, per montes ac scopulos oberrat. Alius formam suam deperiens, ad amplexandum pulchritudinis exitiosæ simulacrum in fontem insiliit. Alius rursus perditto quodam atque insano fluminis cunjuspiam amore flagrabat, nec pedem unquam ab adamata ripa referebat, aquam lambebat, manibus hauriebat, spumam arripiebat, nec tamen undis ullis amoris ardor exstingui poterat. Tam caeca et præpostera res est amor! »

S. Gregorio Nazianzeno de more ad stipulatur S. Basilium, lib. *De Virginit.*: « Dux, inquit, prævius et pronubus oculorum jactus, est ejus, cujus manus ministræ sunt, tactus. » Hinc a S. Petro II *epist.* ii, 14, oculi vocantur « pleni adulterii et incessabilis delicti; » et a S. Bernardo: « Occasio peccati, indicium commissæ culpæ, causa committendæ. » Quin et Seneca, lib. *De Remediis fortunæ*: « Oculi, ait, irritamenta sunt vitiorum ducesque scelerum, » maxime luxuriæ. Virgilius, *Ecloga* viii:

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error.

Et Propertius:

Si nescis, oculi sunt in amore duces.

Idem, lib. I, *eleg.* i:

Cynthia prima suis miserum me cepit ocellis,
Contactum nullis ante cupidinibus.

Qui ergo animæ et castitati consultum vult, ocu-

los compescat avertatque a feminis, imo procul ab eis quasi basiliscis, qui visu necant, aufugiat, juxta illud Apostoli: «Fugite fornicationem.»

29. MULIERIS IRA, ET IRREVERENTIA, ET CONFUSIO MAGNA. — Varia hic lectio varium dat sensum:

Primo, Rabanus hæc jungit cum *in specie*, quod præcessit, q. d. «In specie,» id est, ex specie et forma, mulieris oritur ira, irreverentia et confusio magna.

Secundo, alii delent secundum et, sicque legunt et intelligunt: «Mulieris ira et irreverentia (est) confusio magna,» id est, magnam marito, sibi que et suis affert ignominiam.

Tertio, alii, delentes primum et, sic explicant: «Mulieris ira (est) irreverentia et confusio magna.»

Quarto, Græca et Latina Romana utrumque et legunt: «Mulieris ira et irreverentia et confusio magna,» ut *magna* referatur ad tria, quæ præcedunt q. d. Mulieris ira æque ac irreverentia, id est, in verecundia et confusio, id est, ignominia quam marito sibi que et suis affert, non est levis et exigua, sed magna et gravis. Si enim mulier sit iracunda et rixosa, irreverenter loquetur, agetque cum marito, eumque indigne tractabit, et magno pudore afficiet: maritum enim tractabit quasi famulum, cum sit ejus herus et dominus, juxta illud Dei mandatum datum Evæ et mulieribus: «Sub viri potestate eris,» Genes. cap. III. Quocirca Græca Complutensia et Romana hunc versum connectunt cum præcedenti: sic enim habet, *ne commovearis erga speciem mulieris malæ, et etiamsi habuerit divitias, ne concupiscas eam: quia servitus gravis et ignominia prava mulier, quæ intumescit (vel rebellis est) adversus maritum suum.*

Porro, mulieris vitium est ira, indeque impatientia, præcipitatio et furor. Iracundia enim præcipites feruntur in jurgia, verba et verbera, et ferrum et necem, tam suam, quam suorum. Unde Juvenal, *Satyra* 6:

Quoties, ait, facit ira nocentem
Hunc sexum, rabie jecur incendente, feruntur
Præcipites, ut saxa jugis abrupta.

Unde et S. Chrysostomus, homil. *De Decollat. S. Joannis*: «Mulier, ait, cum Injuria afficitur, insanit.» R. Moyses Ægyptius in lib. *Perplexorum* III, cap. XLIX, idem dicit, idque tribuit debilitati sensus muliebris. Idemque propemodum tradit Plutarchus in lib. *Περὶ ἀσχημοσύνης*, id est *De cohibenda ira*: «Sicut, ait, tumor accidit ex magna plaga in carne, ita in mollissimis animis si quis se præbeat dolori, hoc ipso quod major est imbecillitas, majore elicit iracundiam, hæcque de causa mulieres iracundiores sunt viris, ægroti sanis, senes juvenibus, infelices felicibus.» Abdicatus item ille medicus apud Lucianum in *Dialogo*, cui et ipse titulum fecit, asserit facilius feminas, quæ

viros, in insaniam prolabi, difficiliusque hujus morbi curationem recipere; ea potissimum ratione, quod multum habeant iracundiæ ac levitatis, facileque commoveantur, sintque illi vires corporis exiguæ. Seneca, lib. I *De Ira*, iram vocat «vitium muliebre.» Tritum est illud Telemachi lib. II *Epigramm.*:

Omnis mulier ira: habet autem bonas horas duas,
Unam in thalamo, unam in morte.

Menander: «Plus est, ait, periculi anum lacessere, quam canem.» Hebræorum sententia est nullam iram atrociorē esse ira muliebris: «irritabilis enim et vindex mulierum genus;» partim ob rationis inopiam, partim ob animi humilitatem. Nam veræ magnitudinis est injurias negligere, nec quosvis homines dignari ira sua, juxta illud: «Non est dignus Cæsaris ira.» Denique vere S. Clemens, lib. II *Constitut.* cap. XXXVII: «Ubi est ira, ait, ibi non est Dominus, sed amica Satanæ.»

Causam physicam iræ et furoris mulierum Lævinus Lemnius medicus, lib. IV *De Occultis naturæ miraculis*, cap. XIII, asserit esse earum menstrua. Ego, inquit, hujus rei nullam causam propriam excogitari posse video, quam humorum virus ac colluviem, quam mulier singulis mensibus ex lunæ decursu congerit atque expurgat. Ubi enim illam irritari contingit, ut levissime assolet, tota illa humorum sentina agitata effumat, ac per corpus diffunditur, ita ut cor et cerebrum hujus fuligine ac favillis affici contingat, ac spiritus tum vitales, tum animales, qui iis partibus deserviunt, inflammari; eoque fit ut mulieres iratæ, juniores præsertim (nam aniculæ effætæ paciores sunt ob menses residues) rabiosæ latent ac vociferentur, complosisque manibus indecoros gestus ac fremitus proferant; et, cum ratio in iis minus vigeat, judicium debile sit et exile, mens invalida, acrius efferantur, nec prorsus impetus animi cohibere possint. Et quo quæque in eo sexu vilior est, eo magis tumultuatur, atque effervescit ira implacabili. Hinc plebeiis et prostitutis (nam patriciæ aliquando decore inserviunt, tametsi plerumque corrugatis naribus obmutescant, nec viros responsione dignentur, *szancken* Belgæ vocant), quoniam corpus fere obtinent vitiosis humoribus contaminatum, summa impudentia pari malitiæ conjuncta est, ita ut velut furis agitata, nec consilio, ratione, pudore, monitis, blandimentis, quibus etiam feræ mitescunt, coerceri possint, quo minus fremant, atque ab insanis clamoribus desistant, adeo

Neque jus, neque bonum, aut æquum sciunt,
Melius, pejus; prosit, obsit; nihil vident,
Nisi quod libido suggerit,

ait Terentius *Heautont.*, scen. I, act. IV. Sic sui oblitæ fidem, decus, pudorem, famam, probitatem, pudicitiam, existimationem vilem habent, et periclitari patiuntur. Hæc Lemnius.

30. MULIER, SI PRIMATUM HABEAT, CONTRARIA EST VIRO SUO. — Syrus, *intumescit adversus maritum suum, et cor quod secum est (vel populi sui, vel gratiæ suæ) attondit.* Sensus est, q. d. Si uxor ex opibus et nobilitate, quia scilicet viro ditior et nobilior, aut alia de causa primatum et dominium super virum usurpet et obtineat, non erit viro conformis, sed adversa et rebellis, eique contraria volet et imperabit, tum ut ostendat suam præcellentiam et primatum, quia superba est; tum quia appetitus viri et feminae diversi et contrarii sunt, perinde ac appetitus animalis sæpe contrarius est rationali, juxta illud Comici: «Novi ingenium mulierum. Nolunt, ubi velis; ubi non velis, cupiunt ultro.» Mulier enim agitur passione, vir ratione et judicio; passio autem contraria est rationi et dictamini prudentiæ. Qui ergo sapit, quærat uxorem sibi opibus et nobilitate parem, vel inferiorem, non superiorem; ne pro uxore dominam eamque imperiosam accipiat. Unde illud: «Si vis nubere, nube pari.» Græca hæc jungunt versui præcedenti, eumque cum præsentī in unum conflant, hoc modo, *ira et irreverentia et confusio magna mulier, si subministret viro suo; hoc est, ut Tigurina, iracunda, impudens, et perquam probrosa est mulier, quæ viro suo sumptum suppeditat; Vatablus, quæ viro suo præsit, vel sibi vindicat imperium; quod Noster vertit, si primatum habeat; utrumque enim significat Græcum ἐπιχορηγία: χορηγία enim est, suppedito expensas, suggero, erogo, confero, præbeo, proprie choris sumptum præbeo, ludos publice exhibeo, ludos edo, ideoque in eis chororum duco, primus et princeps sum; unde χορηγός est choragus sive princeps choreæ, qui choreis præest, suppeditator expensarum et instrumenti ludicri; et χορηγοί sive choragi vocantur chororum societatumque duces, tenentesque primatum, de quibus Aristoteles lib. IV *Politie*. Huc facit illud Philonis apud Antonium in lib. II *Melissa*, cap. XXXIV: «Mulieri parere, contumelia est suprema;» qui enim feminae se subdit, effeminatur, lunamque colit, et ab ea fit lunaticus. Unde Spartianus in *Caracalla* narrat olim in Carrhis (quæ in Scriptura vocatur *Haran*) urbe Mesopotamiæ, lunæ masculae et feminae unicum simulacrum exstisisse: qui Lunam coluissent, imperium in uxores impetrabant; qui vero Lunam adorassent, uxoris se obnoxios volebant.*

Ita olim imperabant feminae apud Ægyptios Lyciosque, teste Herodoto: Sauromatæ in universum mulieribus parent. Divites feminae principatum in domo sibi arrogant. Unde Satyricus:

Intolerabilius nihil est quam femina dives.
Malo Venusinam, quam te, Cornelia mater
Gracchorum, si cum magnis virtutibus affers
Grande supercilium, et numeras in dote triumphos.

Porro, cur indignum et contra naturam Deique ordinationem sit, ut mulier viro præsit, rationem

dat Rabanus: «Quia, inquit, infirmior sexus fortiori sexui subijci debet, non præponi. Unde in initio mulieri peccanti, et virum seducenti, Dominus dixit: Multiplicabo ærumnas tuas et conceptus tuos; in dolore paries filios, et sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui. Hinc et Apostolus ad Timotheum scribens ait: Mulier in silentio discat cum omni subjectione; docere autem mulierem non permitto: neque dominari in virum, sed esse in silentio. Et cur hoc jusserit, mox causam reddidit, dicens: Adam enim primus formatus est, deinde Eva: et Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit.»

Jam occasio et stimulus ad primatum uxori est nobilitas et opes, si scilicet ipsa viro sit nobilior aut ditior. Pauper enim ducens divitem «dat seipsum, non illam ducit,» ait Menander. «Et non uxorem, sed dominam habet, ejus est famulus et servus,» ait Anaxandrites apud Stobæum *serm.* 66; unde Martialis, lib. VIII *ad Priscum*:

Uxorem quare locupletem ducere nolim,
Quæritis? uxori nubere nolo meæ.

Clare Aristoteles, lib. VIII *Ethic.* x: «Dominantur uxores, inquit, propter amplitudinem patrimonii.» Et Comicus: «Argentum dote accepi, imperium vendidi.» Unde Antoninus Imperator passus est adulteria Faustinae uxoris: «Quia, inquit, si hanc dimitto, dos reddenda est;» pro dote enim acceperat imperium. Quare sapienter S. Ambrosius, lib. I *De Abraham*, cap. II: «Qui suavitatem quærit conjugii, inquit, non tam superiorem censu ambiat, non monilibus ornata, sed moribus: offendit plerumque virum, si se uxor nobiliorem noverit. Hæc proxima superbiæ est. Sara non facultatibus ditior, non genere splendidior erat; ideo virum imparem non putabat, ideo quasi parem gratia diligebat, ideo non censu est retenta, non parentibus, non propinquis, sed virum proprium, quocumque pergeret, sequebatur: externa adiit, sororem se ejus asseruit.» Omnium ergo sapientum consilium est ducendam esse parem, non superiorem. Citat eos Tiraquellus, leg. v *Connubiali*, num. 16.

31. COR HUMILE, ET FACIES TRISTIS, ET FLAGA COR-
DIS (perperam Jansenius et alii legunt *mortis*) MULIER NEQUAM, — q. d. Hæc tria mala irrogat viro suo mulier nequam, scilicet cor ejus facit humile, id est, dejecit, sternit, affligit; faciem ejus efficit tristem, ut dejecto et mesto incedat vultu: quale enim est cor, talis est et facies, cor enim suos affectus per faciem prodit et enuntiat. Denique *plagam* et quasi vulnus lethale cordi ejus infligit, dum illud tanto dolore et tristitia sauciat, ut non raro viro mortis sit causa. Unde Tigurina, *cor afflictum et vultum tetricum crucemque nimiam creat mulier improba; Syrus, tenebræ et plaga cordis mulier.*